

TÓTHÁRPÁD FERENC

AHOGY MŰVELED A KERTED, ÚGY TEREM¹

ADALÉKOK A KÖSZEGI MŰVELŐDÉSI HÁZAK TÖRTÉNETÉHEZ

Akőszegi születésű költő, Torkos László² írta *Mívelődöm* című versében: „Finom körben forgolódom, / S mívelődöm szörnyű módon!” Ha nem is szörnyű módon, de hányattatott körülmények között indult el az a folyamat, amelynek a végén egyének és közösségek művelődési lehetőségre, otthonra – később művelődési házra – találhattak a vasfüggöny mellett.

Kőszeg közművelődésének gyökerei századokra visszanyúlnak. A „közelmúltból” pedig gondoljunk csak a patinás helyi gimnázium neves tanáaira, iskolai és iskolán kívüli tevékenységükre, vagy az olvasóköri, a Kőszegi Kaszinó³ történetére! Ha a kisváros művelődési otthonainak történeti előzményeit keressük, elég, ha csupán a XX. század elejére vetjük kutató tekintetünket. (Ezúttal nem számítjuk ide a Szent Család Otthon munkáját, amely a Barakk nevű településrész népművelését vállalta magára!⁴)

HA KÖZMŰVELŐDÉSI TÉR, AKKOR BÁLHÁZ

A város nagy múltú intézménye – a Bálház – 1795-ös megnyitásától a legfontosabb közösségi térként működött. Sokat beszéltek és írtak is róla, mert amolyan „mindenes” szerepét töltötte be. Más funkciók mellett Kőszeg kultúrházaként is szolgált. A rendezvények, amelyeknek valami közük volt a kultúrához – kivéve az iskolai alkalmakat –, ott kaptak helyet, mígnem megfogalmazódott⁵ 1939-ben: „A Bálház gyenge válla ma már nem bírja el a kultúra istennőjének nyomasztó terhét.” Elterjedt a hír, hogy a tulajdonos be is zárja a város – úgy

1 Részletek a szerző készülő munkájából, amely Kőszeg művelődési házainak történetét dolgozza fel.

2 Torkos László (1839–1939)

3 Lásd: TÓTHÁRPÁD Ferenc: A kőszegi kaszinó 170 éve. Adalékok a kőszegi kaszinó(k) történetéhez (1832–2003). Kőszegi Várszínházért Alapítvány, Kőszeg, 2003.

4 A témát részletesen kidolgozza a szerző készülő könyvében.

5 –?: Kultúrház. *Kőszeg és Vidéke*, 1939. febr. 12. 1. old.

mondták – egyik legfontosabb intézményét. A közönség „riadozott”, mert akkor hol lesz a mozi, hol tartják majd a bálakat, banketteket. A szomorkodó hangok is felerősödtek, hiszen: „Köszeg annyira szegény, szegényebb akárhány falunál, mert nincs kultúrháza.” Már ekkor úgy vélekedtek, hogy évtizedekkel korábban kellett volna építeni olyant, amelyben „színház és bálterem” is helyet kapott volna. A problémát égetően fontosnak találták. Civil kezdeményezésre született egy megoldási javaslat, mert „ami nekünk szükséges, azt magunk erejéből kell megalkotni!” De hogyan? „Közadakozásból” – szólt a buzdítás. Meg is indokolták. Elődeink templomokat, kórházat, iskolát teremtettek. Ha a kisemberek képesek maguknak házat építeni, miért ne sikerülne az összefogással „egy nagyobb kultúrházat emelni”? Nyomós érvként vetődött fel, hogy „nemzetiségi vidékeken mindenütt népházakat építenek... Nekünk még magyar házunk sincsen.”

A kultúrház ügyét nem lehetett szőnyeg alá söpörni. A diskurzusba bekapcsolódott Jambrits Lajos⁶ nyugalmazott polgármester, hiszen megszólítva érezhette magát. Vitába szállt, mert úgy vélekedett, „bármennyire is intelligens ennek a városnak a közönsége, túlnyomó többségének lelkületében nem találna visszhangra” a közadakozás szándéka. Korábban a színház építésének ügye is hasonló okok miatt halt el. Egy megfelelő otthon építésének költségét minimum 200 ezer pengőre becsülte.

Volt már szándék kultúrház megnyitására korábban is. Az I. világháború előtt Kincs István apátplébános erre a célra vásárolta meg a Várkör és a mai Kiss János (annak idején Horthy Miklós) utca sarkán álló épületet. A kísérlet azonban sikertelen volt, minden bizonynyal a további felmerült költségek miatt. Jambrits polgármester is dédelgetett hasonló szándékot 1938-ban, amikor – közgyűlési határozattal – a Fő téren meg szándékozta vásárolni a kávéház épületét, amelyben a szövetkezeti takarékszó is volt. Akkor Kincs István hiúsította meg a tervet, mert rálicitált a vételárra. (1912-ben, Auguszt János helyettes polgármester idejében is próbálkoztak az ingatlan megvásárlásával.) Az épület felújításában látták a megoldást. „Legyen tehát a Bálházból úgynevezett kultúrház, mert hiszen eddig is az volt.”

Az építés mellett egy Simon József nevű községi polgár is érvelt,⁷ mert igenis „a város polgármesterének kellene ezen fontos és haladékos nem tűrő ügyben értekezletet összehívni.” Válaszában⁸ a nyugalmazott polgármester kifejezésre juttatta, hogy a gyűjtés eredményességéhez „igen sok Simon Józsefre volna szükség”. Felemlítette még tíz évvel korábbi, 1929-es próbálkozását is. Akkor a város tulajdonában lévő Sörkert értékesítésében gondolkodott. Negyvenezer pengős vételárat ajánlott érte Dreiszker Ferenc, hogy bővíteni tudja szomszédos szanatóriumát. A Sörkert árából kerülhetett volna városi tulajdonba a Bálház, hogy ott kultúrház létesülhessen, a községi előjárók azonban úgy döntöttek, hogy a telket inkább bérbe adják a Sörgyárnak. Az eladás terve még 1939-ben is megvalósítható lett volna, amikor Jambrits Lajos már konkrét átalakítási elképzelésekkel kampányolt. Úgy vélekedett, hogy a kalapolás nem vezet eredményre, és hogy az építés városi feladat.

Az össznépi adománygyűjtés szószólója „rekontrázott”, mert „a tisztelet és nagyrabecsülés” erre készítette.⁹ „Ő a múltból beszél, én a jövőről” – mondta. Mint a vitából is kiderült, ekkor már évtizedek óta húzódott a „kultúrház ügye”. A megoldásnak pedig éppen a Bálház volt a gátja, hiszen romló állapota ellenére is alkalmasnak bizonyult.¹⁰ Mindezek mellett

6 JAMBRITS Lajos: A községi kultúrház. *Köszeg és Vidéke*, 1939. febr. 19. 1. old.

7 SIMON József: Igen tisztelt Szerkesztő Úr! *Köszeg és Vidéke*, 1939. febr. 19. 1. old.

8 JAMBRITS Lajos: Kultúrház problémák. Megoldási lehetőségek. *Községi Hírek*, 1939. febr. 26. 1–2. old.

9 –?: Még egyszer a kultúrházról. *Községi Hírek*, 1939. febr. 26. 2. old.

10 A Bálház. *Községi Hírek*, 1939. febr. 26. 2. old.

„ott, hol tanintézetek fejlesztésével, mint nálunk is dísztermek állnak rendelkezésre a nem iskola által rendezett alkalmakhoz”, ott ez akadálya a „modern kultúrház létrejöttének”. Megoldás tehát ezúttal sem született. A helyzet tovább romlott. A Bálház működéséhez szükséges engedélyek megújítása kétségesé vált, mert az „illetékes hatóság nyugodt lelkiismer-

Népművelési tanfolyam Kőszegen (1940)

rettel a felelősséget nem vállalhatja”.¹¹ Az épületben működő mozi tulajdonosa komolyan vette az ellehetetlenítő híreket, és „mivel a kőszegi kultúrház egyelőre késik az éji homályban”,¹² a katolikus egyházközség vezetőségéhez fordult, hogy adják el neki a Várkör 30–32. számú ház mögötti telket. Oda építette volna az új filmszínházat, de kedvezőtlen választ kapott. Azért utasították el, mert „az egyházközség kedvezőbb körülmények között, ott akarja felépíteni a már régóta kísértő katolikus kultúrházat”, de ez a terv is csak terv maradt.

A várakozást fokozta, hogy a megyei népművelési bizottság Kőszegen rendezte tanfolyamát.¹³ A téma kutatása során különleges kincs került elő, amelyen megjelenik a nagyszámú szakembergárda. A felvétel érdekessége az is, hogy egy Kodak képeslapon maradt fenn a ritka csoportkép.¹⁴

11 Bálház-kérdés és kultúrház-probléma egy nyilatkozat tükrében. *Kőszegi Hírek*, 1940. febr. 25. 1. old.

12 Hol helyezik el a mozit? *Kőszegi Hírek*, 1940. ápr. 28. 2. old.

13 Népművelési tanfolyam Kőszegen. *Kőszegi Hírek*, 1940. jún. 30. 1. old.

14 Köszönöm Ilon Gábor figyelmességét, amely által megkaphattam a „Bakonyi Múzeum Történelmi fényképtár, Veszprém” képeslapját. A felvételt a kőszegi „Babai fotó” készítette! Rendelkezésemre bocsátotta: Rainer Pál történész – Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém.

A tanfolyam központi témája a magyarság volt. A magyar dal, a tánc és a magyar népi játékok, szokások kerültek a középpontba, mert mindez „nagyobb teret és jelentőséget ad a nemzeti szellem érvényesülésének”. A kőszegi rendezvény – adta hírül a sajtó – „acélos akarattal Nagy-Magyarországot szolgálja, s ennek a városnak levegőjével együtt szívja be minden hallgató azokat az érzéseket, amelyek hamarosan egy szebb, boldogabb jövőhöz vezetnek”.

A „boldogabb jövő” reményét sugallta egy 1940 végéről származó hír is: felújítják a Bálházat.¹⁵ Tulajdonosa, a Kőszegi Takarékpénztár és a mozi bérlője, özv. Ludwig Béláné, építésbe kezdett. Új lépcsőház, pénztár, külön közönségkijárat, várakozóterem, emelkedő szintű nézőtér és beépített színpad készült. Lehajtható ülésű székeket szereltek be, és átalakították a kistermet, hogy a báloknak is legyen helyük. Ezzel nemcsak a mozi, hanem a színház kérdése is rendeződött. Az első filmvetítést 1941 szeptemberére tervezték. A renoválás eredményeként látszólag megoldódott a kultúrház ügye is.

Az 1945 tavasza utáni átmeneti években Kőszegen is elsősorban a Magyar Kommunista Párt (MKP) irányításával folyt a „népművelő munka”. A megnevezés: népművelés, kítűnően fedi a fogalom által takart korabeli tevékenység együttes lényegét, a politikai törekvéseket. A szándék magában hordozta a „ha akarod, ha nem” szelid, de határozott ösztökélését. A szándék a tartalmakra is jelentős hatással volt. A szakemberek meghatározták, milyen a szükséges művelődési irány. A célokat az alulról jövő igények kevésbé befolyásolhatták.

Ez idő tájt a kőszegi MKP a Bálházban székelt. Ezért a városi kulturális élet programjait is oda összpontosították.¹⁶ Sajtóhírek tömege szól a népszerű hely számtalan rendezvényéről. A szórakoztatás mellett számos politikai előadás színhelye volt a nagy múltú épület, de az olvasni akarók számára könyvtárat is berendeztek. Ebben az időszakban itt kaptak helyet a munkás színjátszók is, és Szabó János karnagy vezetésével már működött a dalárda.

A Bálház új fénykora ellenére sem merültek feledésbe a korábbi vágyak. Érdekes közjáték, hogy az építómunkások nevében, a kőszegi textilesek választmányi határozatával, „a csoport tagjainak filléreiből összerakott kis vagyonából 100 pengőt” ajánlottak fel. Ezzel adtak nyomatékot annak a véleményüknek, hogy ha nincs már erőforrás, közadakozásból kell a kultúrának hajlékot teremteni! Tovább gyűrűzött tehát a kultúrház ügye, mígnem 1945. november 26-án „Kőszeg társadalma a kulturális előrehaladás terén hétfőn jelentős lépést tett: a városháza közgyűlési termében, nagyszámú közönség jelenlétében, megalakult a Szovjet–Magyar Művelődési Társaság.”¹⁷ Nem tudjuk, hogy van-e összefüggés, de kevesebb mint egy év múlva a képviselő-testület felhívta a polgármestert,¹⁸ tegye meg a szükséges lépéseket. A cél egy „megfelelő kultúrház létesítése vagy építése” volt. A megvalósításhoz a Szombathelyi Takarékpénztár várkörü épületét szemelték ki. Újabb év elteltével már konkrét tettek is következtek. A városvezetők 1947-ben a „Kultúrház létesítése” címszó mellett

15 Január végére új köntösbe öltözik az öreg Bálház. *Kőszegi Hírek*, 1940. nov. 10. 1. old. Lásd még: A Bálház-terem átalakításával... *Kőszegi Hírek*, 1941. júl. 27. 3. old., valamint: Teljesen megfiatalították a Bálházat. *Kőszegi Hírek*, 1941. szept. 7. 3. old.

16 Érdekes adalékokkal szolgál KÁLMÁN József: Kőszeg népművelésének fejlődése 1945–1970 c. 24 oldalas tanulmánya. Kiadta a Jurisics Vár Művelődési Központ 1970-ben.

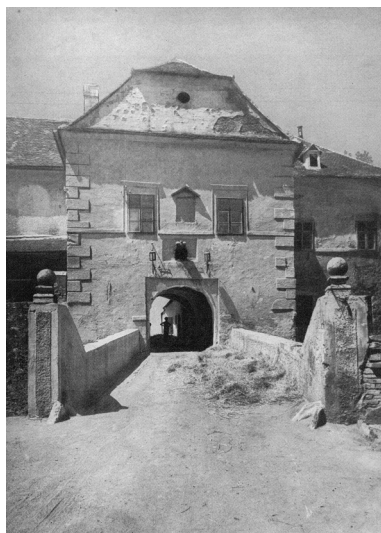
17 Megalakult Kőszegen a Szovjet–Magyar Művelődési Társaság. *Szabad Kőszeg*, 1945. nov. 28. 3. old.

18 A Magyar Kommunista Párt kőszegi szervezetének várospolitikai munkatervét elfogadta Kőszeg város képviselő-testületének rendkívüli közgyűlése. Kultúrház, csatornázás, vízvezeték. *Szabad Kőszeg*, 1946. dec. 28. 1–2. old.

– az első ütemre – 1 millió 600 ezret anyagköltségre, egymilliót munkabérre, összesen 2 600 000 Ft-ot terveztek, valamint kinyilatkoztatták: „kulturális szempontból ma már nélkülözhetetlen, hogy a városban előadásokhoz alkalmas, megfelelő nagy terem, könyvtár stb. ne legyen. Mivel Kőszeg az idegenforgalom által megkívánt korszerű szállodákkal, éttermekkel és szórakozó helyiségekkel nem rendelkezik, mindezt a tervezett kultúrház felépítésével kívánja a város megteremteni.”¹⁹ Addig is, amíg valódi otthonra talál a kultúra, különböző népművelő programmal készültek. A tanítóképzőben például harminc hallgatóval folyt a Szabadművelődési Felügyelőség által megrendezett ügyvezetői tanfolyam.²⁰

A biztató fejlemények árnyékában természetesen még fel sem merült, hogy a romos várban is lehetne a város majdani kulturális központja. A düledező falú helyiségek leginkább csak raktározásra voltak alkalmasak, a kultúra várbéli „életjele” mégis megmutatkozott. A kőszegi egyenruhások abból az alkalomból, hogy az őrsből „határvasár század lesz, vidám műsorral egybekapcsolt ismerkedési estet” rendeztek a várlaktanya udvarán.²¹ „Az őrs bajtársai e rövid kacagtató műsor keretében búcsúznak el a nyártól, s igyekeznek egyúttal a honvédség és a lakosság közötti kapcsolatokat is kimélyíteni.” Mulatság is volt. A műsor után Tűró Karcsi cigányzenekara muzsikált.

Az anyagi áldozatot is vállaló dicséretes döntések után csalódás következett, mert a tettek elmaradtak egészen a következő évig, amikor Kőszeg elöljárósága úgy döntött, hogy megvásárolja a Szombathelyi Takarékpénztár kőszegi épületét. Meg is egyeztek a vételárban, ez 90 ezer forintot jelentett. Konkrét lépésekre is sor került. A város eleget tett kötelezettségének. Az utolsó részletet 1948 augusztusáig fizették ki. „A vétellel most végleg megoldódik a Kultúrház-probléma. Az épületben csak kisebb javításokat kell eszközölni, hogy rendeltetésének megfeleljen” – adta hírül a *Nyugati Kis Újság*,²² és mégis: még tíz évet kellett várni, hogy a város művelődési háza kitarja kapuit.

A vár bejárata 1958-ban²²

A VÁROSI MŰVELŐDÉSI OTTHON

A 40-es és az 50-es éveket megelőzően kevésbé beszélhettünk tudatos, kiterjedt, tervszerű népművelésről. A kor ideológiája azonban felismerte a feladat fontosságát. Nem csoda, hiszen a fokozódó igény, a szükség szinte követelte az úr kitöltését: találkozott az alulról jövő erősödő igény és a felülről formálódó szándék.

19 Kőszeg város elkészítette háromméves munkatervét. *Szabad Kőszeg*, 1947. máj. 3. 2. old. és Kőszeg város háromméves terve. *Kőszeg és Vidéke*, 1947. júl. 26. 1–2. old.

20 Szabadművelődési vezetők kiképzése Kőszegen. *Szabad Kőszeg*, 1947. aug. 15. 2. old.

21 Műsoros ismerkedési est a Jurisich-várlaktanyában. *Szabad Kőszeg*, 1947. szept. 13. 3. old.

22 Borsos Imre felvétele

23 n. a.: Megoldódott Kőszeg Kultúrház-problémája. *Nyugati Kis Újság*, 1948. aug. 11. 2. old.

1945. március 29-én a szovjet csapatok elérték Kőszeget. Az ideológia uralma alá vette a kultúrát is. A város felszabadulása hatással volt a kulturális élet változásaira, irányítására. Nem tartozik szorosan a témához, de érdemes a közéletet befolyásoló néhány eseményt megemlíteni.

- 1945. április 1. – Megkezdte munkáját a városi közigazgatás, az üzemi munkás-ság megjelenik a munkahelyeken, folynak a takarítási munkák. Ekkortól működik az MKP helyi szervezete.
- Április 9. – Megalakult a Szociáldemokrata Párt. Megjelenik a Kőszegi Szabad Nép.
- Április 16. – Megszervezték a Kőszegi Nemzeti Bizottságot
- Április 18. – A helyi lap beszámolt a Független Kisgazda Párt létrejöttéről. Más-nap már dolgozott a földigénylő bizottság is.
- Április 21. – Az első mozielőadás. A „Leningrád harcban” c. film vetítése.
- Április 24. – Befejeződött a Kőszegi Sport Egyesület szervezése.
- Nagy városi ünnepség. Felavatták a Szabadsághidat, és megindult a vasúti sze-mélyforgalom.
- Május 3. – A városi óvoda megnyitása
- Július 1. – Magyar – orosz barátsági nap
- Október 20. – A Concordia férfi dalegyesület újjászervezése
- November 4. – Országgyűlési választás

A csírázó törekvések mellett a párt „megkövetelte a szocialista kultúrforradalom in-tenzívebb és következetesebb véghezvitelét, s ez városunk viszonylatában feladattá tette a művelődési otthon létrehozását”.²⁴ Felismerték azt is, hogy a Bálház hamarosan kicsinek bizonyul. Terv született arra, hogy egy megfelelő befogadóképességű helyszínt alakítsanak ki, ahol politikai tömegrendezvények, színházi előadások és más kulturális programok egy-ránt megrendezhetők. Az MSZBT (Magyar–Szovjet Baráti Társaság) helyi szervezete, Wil-helm Béla elnökletével azt indítványozta, hogy erre a célra a tanítóképző dísztermét hozzák rendbe. 1949-et írtunk ekkor. A Faluszínház is ott tartotta előadásait. (Hivatásos művészek először 1948-ban léptek fel a városban.) A megoldást sürgette, hogy megelénkült a városi színjátszó élet, sarjadt a néptánc-mozgalom. Nem feledkezhetünk meg mint fontos kulturális csoportról, a városi fűvőszene-karról és az 1948-ban alakult MDP-bizottság (Magyar Dol-gozók Pártja bizottsága) szimfonikus zenekaráról sem. Az 50-es évek közepére már több szereplésen túl volt az 1949-ben feloszlott munkásdalárda tagjaiból verbuvált, 1954-ben új-jáalakult Concordia férfi dalkör is. Fontos momentum: Kerényi Erzsébet munkájával meg-kezdődött a közönségszervezés.

Az 1957-es városfejlesztési tervjavaslat az éves kiadásokat 73 000 Ft-tal tüntette fel.²⁵ Ebben már a (leendő) kultúrház belső helyiségeinek átalakítására 8000 Ft-ot jelöltek meg. Ez a működési és fenntartási költségeket is tartalmazta. A létesítési, javítási és átalakítási, vala-mint beszerzési kiadásokra a 35 ezres összeget megemelve, 37 100 Ft-ot irányoztak elő.

24 KÁLMÁN József: Kőszeg népművelésének fejlődése 1945–1970. Kőszeg, 1970. Jurisics-vár Művelődési Központ.

25 Kőszeg Város Tanács VB (a továbbiakban KVT VB) Jegyzőkönyvei. *Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára Kőszegi Fióklevéltára* (a továbbiakban: MNLVaML KFL)

Ebből a kijelölt társadalmi munka értékét 3000 Ft-ban határozták meg. Tudatában voltak annak, hogy ez az összeg csak a meginduláskor szükséges egy-két helyiség helyreállításához elegendő.²⁶ A tervet a június 21-i, délelőtti 9 órakor kezdődő ülésen az első pontban tárgyalták és hagyták jóvá.²⁷ Az egyik hozzászólás arról szól, hogy addig csak tárgyalások folytak, de konkrét intézkedés nem történt. Döntés született: „a Tanácsülés utasítsa a VB elnökét, hogy most már véglegesen tegyen lépéseket, hogy a kultúrház rendbe hozási munkálatait megkezdjék. Legyen a kultúrháznak egy felelős gazdája.”²⁸

Summa summarum: Az előirányozotthoz képest végül csak 17 882 Ft jutott javításra és berendezésre, pedig a „Jelentés Kőszeg város művelődési helyzetéről” címmel²⁹ készített hétoldalas összegzés már az első bekezdésében leszögezte: „A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1957 márciusában a Népművelési Minisztérium és az Oktatásügyi Minisztérium összevonásával létrehozta a mindkét feladatkört magába foglaló Művelődésügyi Minisztériumot. Ezzel a rendeletével kormányzatunk forradalmi változást hozott hazánk oktatási és kulturális életébe.”

Ezek után mennyi akadályba ütközhetett volna egy kultúrház létesítése? Talán csak annyiba, mint azt a beszámoló tartalmazza: a tanács művelődési csoportja „a csökkentett (egy fős) létszám miatt nem tudott a kellő mértékben a népművelési munkákkal foglalkozni”. Hogy javítsanak a helyzeten, „a dolgozók kulturális igényét” hivatásos színészek és más művészek meghívásával igyekeztek kielégíteni.³⁰ A jegyzőkönyvekből az is kiderül, hogy gyakran változtak a pénzügyi mutatók is. 1958 májusában a helyreállítás és berendezés címszó mellett már 158 000 Ft szerepelt, igaz, ebből a tervezett társadalmi munka értéke 53 000 Ft volt.³¹

Jakub Marian cseh nyelvész kutatásai³² rámutattak, hazánkban Petőfi Sándor utcából, Kossuth Lajos utcából és Rákóczi utcából van a legtöbb. Ha a felmérés az 50-es években történik, ugyanezt az eredményt kapjuk. Az említett személyiségek intézmények névadóiként is gyakoriak voltak. Az új, sokra hivatott kőszegi „intézmény” sem volt kivétel. 1958 tavaszától, pontosan március 1-jétől, Petőfi Sándor Művelődési Otthonként kezdte munkáját a korábbi Elit Kávéház³³ és Schirhuber Vendéglő helyiségeiben a Köztár-

*Rendezvény után a művelődési otthon bejáratánál
(1958 és 1963 között)*

26 KVT VB 1957. jún. 17. 2. napirendi ponthoz. *MNLVaML KFL*

27 KVT VB 1957. jún. 26. 59-3/1957. *MNLVaML KFL*

28 Jegyzőkönyv 1957. jún. 26., KVT VB 59-3/1957. 2. old. *MNLVaML KFL*

29 Jelentés Kőszeg város művelődésügyi helyzetéről KVT VB. 1957. szept. 16., *MNLVaML KFL*

30 Uo.

31 Az 1958. évi költségvetés jóváhagyása. KVT VB Pénzügyi Osztálya, 1958. máj. 27., *MNLVaML KFL*

32 http://hvg.hu/élet/20170117_tudja_mi_itthon_a_leggyakoribb_utcanev_hat_mashol_europaban_itt_a_terkep (2018. jún. 17.)

33 Az Elit Étterem helyén épült az Írótkő Hotel 1979-ben.

saság, ma Fő tér 4. szám alatt. Működési engedélyének a kelte: 1958. március 1. Fenntartója a Városi Tanács, helyiségeinek száma tíz.³⁴

A vendéglő, ahol az otthon létrejöhetett, korábban szovjet katonai klubként szolgált. Miután az alakulatok 1957-ben elhagyták Kőszeget, a városi tanács végrehajtó bizottsága (VB) szabadon rendelkezhetett vele. Az épület természetesen átalakításra, berendezésre szorult. Az átvételkor „lelakottsága” miatt sem tudta betölteni hivatását. Mint láttuk, számos társadalmi munkaórával tették használhatóvá. A Nőtanács takarított, a Népfront székekkel, asztalokkal segített... A legfontosabb helyiségei voltak: egy 280 fő befogadására alkalmas színházterem és négy szakköri szoba. A tárgyi eszközök biztosítása mellett a megfelelő szakember kinevezése is gondot okozott. A keresgélés Bráder Józsefhez vezetett. Igazgatónak nevezték ki a négy polgárit végzett, szakképzett szövőt. Megbízását indokolta, hogy 1956-ban három hónapos „kultúros” tanfolyamot végzett,³⁵ és a kinevezését megelőzően üzemi kultúrosként tevékenykedett. Az igazgató mellett dolgozott Kerényi Erzsébet, 1959. november 1-től pedig egy takarítót is felvehettek. Ez idő tájt került napirendre az is, hogy 15 ezer forintos költséggel³⁶ a Jurisich-vári szabadtéri színpadot megépítik, 24 100 Ft-os költséggel pedig a kultúrház nézőterét magasítsák.³⁷ Mérlegelték a kőszegfalvi igényeket is. Bráder József ígéretet tett, hogy a faluban élő „ifjúság kulturális munkáját a legmesszebbmenőkig támogatja”. A működés kiteljesedésének a pénztelenség volt a legnagyobb akadály. 33 540 forintos hiányt állapítottak meg, ezért póthitelkérelmet nyújtottak be a megyei tanácshoz.³⁸

A kialakításhoz szükséges jelentős társadalmi munkával sem oldódott meg minden probléma, mert a város nem volt felkészülve az üzemeltetésre. A Kőszegi Ifjúsági Napok bevételét, a mintegy negyvenezer forintot is berendezésre fordították. A ház az első évben csak póthitelből tudta fenntartani magát. Az elvégzendő feladatot leginkább az jelentette, hogy bérbe adják a termeket, nem a saját rendezvényekre összpontosítottak. Feszültség keletkezett abból is, hogy a városi munkások nem nézték jó szemmel a bérleti díjak beszedését, hiszen szabadidejükben ők hozták rendbe a létesítményt.

A városvezetés ekkor tanulta az intézményfenntartást. Nyilvánvalóvá vált, hogy megerősített költségvetés szükséges. 1959-ben már 90 ezer forint támogatást kapott a művelődési otthon. Emellett 40 ezer saját bevételt kellett teljesítenie. Ettől az időszaktól számítható az érdemi „kultúrmunka”, de még mindig inkább csak a tömegeket megmozdító rendezvényekre koncentráltak. Ez volt a „beszoktatás” időszaka. Igyekeztek ismertté, népszerűvé tenni a helyszínt. Táncos, műsoros, könnyűzenei és TIT-rendezvények, szakkörök, klubok... töltötték meg a termeket. Működésük második évében zongorát is vásároltak. Legnagyobb rendezvényük a már említett Kőszegi Ifjúsági Napok programsorozata volt.

A szakmai munka beindulását jelezte, hogy az irodalmi kört dr. Horváth László gimnáziumi tanár vezette, és megalakult a Ki mit gyűjt? szakkör és a bélyeggyűjtők köre is. A honismereti szakkört Szövényi István múzeumigazgató karolta fel. Ez utóbbi annyira népszerű volt, hogy helyhiány miatt át kellett költözniük a Hősök tornyába. A klubélet fejlesztése a nagyrendezvények, színházi előadások közönségét csábította arra, hogy szabadidejüket baráti

34 Működésébe a betekintést Őrszigethy Erzsébet e témát feldolgozó, a kezdeti időszakot taglaló szakdolgozata segíti. ŐRSZIGETHY Erzsébet: A kőszegi művelődési otthon története 1958–1966. Szakdolgozat. Szombathely, 1967. 7. old.

35 Uo. 8. old.

36 A 4/1959-es Tanácshatározat (1959. jan. 8.) arról szól, hogy a betervezett összeget inkább másra fordítják! *MNLVaML KFL*

37 2/1959. sz. Tanácshatározat (1959. jan. 8.), *MNLVaML KFL*

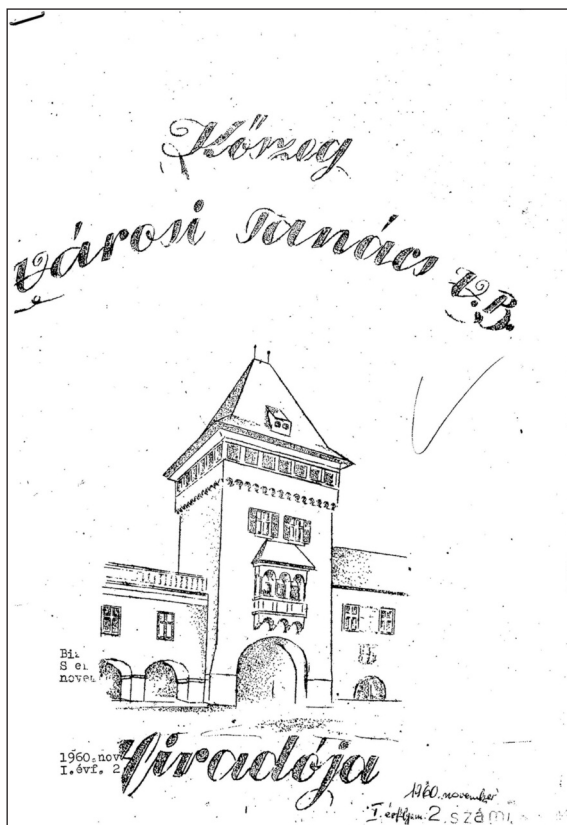
38 KVT. VB. jegyzőkönyv, 1959. szept. 18., *MNLVaML KFL*

körben az otthonban töltsék. A Vöröskereszttel karöltve megalakították az Öregek Klubját, és beindult a társastánc-tanfolyam is. Ez utóbbiból lett a későbbi ifjúsági klub elődje.

A gyermekeket is bevonták. A mesedélutánok, a diavetítések, a bábműsorok 100-140 fős látogatottságukkal az élmezőnybe tartoztak. Az igazgató találmányát mutatja, hogy a legifjabbak egyforintos belépővel nézhették az előadásokat, és ezek a jegyek tombolaként is szolgáltak: mesefüzeteket nyerhettek.³⁹

A művelődési otthon életében nagy szerepet kapott az 1959-ben indított kőszegi TIT (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) szervezete. A Munkásakadémia „hallgatói” a textilgyárak dolgozóiból verbuválódtak. Bráder József korábbi gyári múltja, baráti kapcsolatai segítettek szervezőmunkája sikerét. Ugyancsak az ő személye volt a meghatározó a színjátszó kör megalakításakor. Ő irányította a csoportot. A 19 fős kezdeti létszámot közel 40-re gyarapította. Diszlet- és kellékproblémáit ugyancsak a gyári múltra építve könnyebben tudta megoldani. Előadásaitat vidéken is élvezhette a közönség. Szerepléseik mellett a „fogadott” műsorok kizárólag a könnyű műfajt képviselték, és nagy népszerűségnek örvendtek. A gyenge közönségszervezéssel is jó volt a látogatottság. 1962, 13 műsoros rendezvény. Ezek a számok azért is jónak mondhatók voltak az érdeklődés – a kollégiumok töltötték meg a széksorokat. Előadásokon előnyt élvezhettek je-

Gyakori vendég volt a művelődési házban a Déryné Színház társulata. Öt-hat hetenként felléptek a városban. Az ORI (Országos Rendező Iroda) úgynevezett Tarka-estjei ugyancsak népszerűek voltak. Szervezésükben itt járt Zentay Anna, Bilicsi Tivadar és Feleki Kamill, va-

Dely Gizella évindítójának címlapja (1960)

39 Uo. 11. old.

40 Uo. 12. old.

lamint a sok nézőt vonzó Hollósy Zenekar, de a Politikai kabaré is Kellér Dezsővel. Idővel a „könnyű” operett estek mellett megszólaltak a Filharmónia kőszegi koncertjei, igényes előadásai. Az 1960-as Kőszegi Ifjúsági Napok (május) rendezvényének szervezési központja is az otthonban volt. A program megvalósítását a Hazafias Népfront és a Határőrség segítette.

Papírszalvéta „Bélyegkiállítás Kőszeg” felirattal (1961)

Bráder Józsefet Dely Gizella követte az igazgatói székben. A Vas Megyei Tanács 1960 szeptemberében kelt levelében nevezte ki igazgatóvá.⁴¹

Évindítás a Művelődési Otthonban⁴² című beszámolója kiemeli, hogy jó volt az együttműködés a TIT-tel; hogy Munkásakadémiát szerveztek textil- és egészségügyi tagozattal; a

41 „Én szeretetet kaptam, én is szeretetet adtam.” *Helytörténeti Híradó*, 2005. dec. 8. old. Dely Gizella (1919 – 2005) 1962 januárjától a Városi Tanács Művelődési Osztályára került felügyelőnek, 1970 augusztusától pedig a Dobó Kata Leánykollégium igazgatója lett. A kőszegi temetőben nyugszik.

42 DELY Gizella: Évindítás a Művelődési Otthonban. *Kőszeg Városi Tanácsa VB Híradója*, 1960. nov., 1. évf. 2. sz. 9. old. Kézzel rajzolt borítólap, stencilezett pld.

KISZ-fiatalok pedig Ifjúsági Akadémián tanulhattak. Beszámol a Déryné Színház előadásairól, az irodalmi, a helyismereti és bélyegszakkorról, arról, hogy „lelkesen indult meg az ének- és zenekarral kibővített” népi együttes. Próbáltak a színjátszók és a bábosok, de alakult egy esztrád tánczenekar is (a működési feltételek hiánya miatt hamarosan fel is oszlott). Minden adott volt, hogy sikeres legyen a célkitűzés: „A párt művelődéspolitikai irányelveinek megfelelően, a tömegszervezetekkel együttműködve, a népművelés eszközeivel segítjük a szocialista építést, a kultúrforradalom megvalósulását.”⁴³

Dely Gizella folytatta elődje munkáját. Rendszeressé tette a szakköri jelenlétet, újabakat, néptánc (vezetője Nagy Árpád) és képzőművészeti szakkört indított. 1961 januárjában bábcsoport is alakult. A táncosok autonóm iskolai közösségként képviselték a gimnáziumot fellépéseiken, ugyanakkor a városi Petőfi Kultúrotthon Jurisich Együttesének táncosaiként az érettségizettekkel együtt már a „felnőtt”, a „nagy” együttesben is szerepeltek. 1962-ben még az iskola jelentette számukra a központot. A kultúrház anyagilag alig nyújtott segítséget, de fejlődési bázist jelentett számukra.⁴⁴ Biztonságot adott az otthonvezetők: Bráder József, Dely Gizella és később Miklósi Károlyné tevékenysége. „Mindent megtettek a Jurisich Együttes nyugodt munkakörülményeinek megteremtése érdekében.”

Újdonság volt a szabás-varrás és a balett-tanfolyam. A tánczenekar hat fővel alakult 1960 novemberében. A színjátszók is sikeresek voltak. A *miniszterelnök* című darabot Kőszegen nyolcszázan látták. (Amikor Dely Gizella a városi apparátus tagja lett, Pétervári Vilmos vette át tőle a csoportot.)

Az 1961/62-es évad jelentősége, hogy először készült városi népművelési terv. A szakmai személyzet ismereteinek bővítésére is hangsúlyt fektettek. A művelődési dolgozók képzettségei voltak: színjátszó akadémia, tánc-, díszítőművészeti, idegenvezetői és bábtanfolyam. A végzett szakemberek az otthon munkáját segítették. A felszereltség: televízió, rádió, lemezjátszó, zongora, vetítógép és 380 db szék. Közülük 320 volt jó, de 500-ra lett volna szükség.⁴⁵ Továbbra is működtek a TIT-tel közösen szervezett előadássorozatok. Jelentősnek számított az egészségügyi akadémia tizennégy előadásból álló sorozata. Az otthon a Nótanácscsal rendezte a varró-, a KTSZ-szel a kézimunka, az MSZBT-vel az orosz nyelvtanfolyamot. A Képzőművész Kör ifjúsági tagozata 19, a felnőtt 17 taggal és műveikkel lépett a közönség elé. A gimnáziummal közösen létrehozott népi együttes, amely zenekarral dolgozott, országos hírnevet szerzett, amikor a Keszthelyi Helikon versenyén aranyérmet nyert. A televízió nyilvánosságával váltak ismertté. Művészetükkel olaszországi turnéra indulhattak. 1966-ban a Népköztársaság Kiváló Együttese címet kapták.

Adott volt a helyszín, és nem zárult le a káderképzés. Még néptánc, színjátszó, klubvezetői, könyvtárosi és karvezetői felkészítőket indítottak. Fontos feladatot látott el a dolgozók általános iskolája és gimnáziuma. Az 1962/63-as évfolyamon 72 fő felnőtt általános iskolás és 93 gimnazista kezdte tanulmányait.⁴⁶ Új szakkörök a díszítőművészeti és a dekorációs foglalkozások voltak.

A „Petőfiben” a szakköri látogatottság 1959-ben (fogl. szám/fő) 51/771, 1960-ban 133/2325, 1961-ben 138/3449 volt. Kiállításaikon: 1959-ben 2/1400, 1960-ban 6/9957,

43 Uo.

44 NAGY ÁRPÁD: Az Ungaresca Táncegyüttes története I. (A Vasi Honismereti Közlemények különszáma) Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, Szombathely. 1980. 25. old.

45 ÖRSZIGETHY Erzsébet, i. m. 18. old.

46 Uo.: 21. old.

1961-ben 6/12 758, 1962-ben 10/20 650. Tánc nélküli műsoron: 1959-ben 10/2819, 1960-ban 18/5723, 1961-ben 21/5999, 1962-ben 20/4514.⁴⁷ (Az 1962-es év kiemelkedő eseménye volt a várünnepség, amelyen a városi egyesített kórus is szerepelt.)

1962-ben a rendezvények rendszeressége gyengülni látszott, de a résztvevők száma csak kevésbé csökkent (245 fő/rendezvény). A megtorpanást a vezetőváltás okozhatta, és az, hogy már készülődtek a költözésre. Dely Gizellát 1963 februárjában kinevezték népművelési felügyelővé. Helyére Miklósi Károlyné került. Ekkor azonban már nagy érdeklődés várta a Jurisics-vár megnyitását, benne az új művelődési központ avatását.

1963. október 31-én megszűnt a Petőfi Sándor Művelődési Otthon. Bizakodással tölthette el a lakosságot, hogy a Jurisics-vár lehetőséget teremt: „tovább bővíülhet a klubélet – ifjúsági, öregek, Nőtanács, TIT, egészségügyi, film és műszaki klub létesül –, a művészeti munka terén a programban helyet kap a színjátszás, tánc, énekkar, zenekarok munkája”.⁴⁸ A főbb rendezvényekre bérletek kiadását tervezték. A kitűzött cél „a tartalom fokozása és a dolgozók széles körének bevonása” volt. A város nyitni próbált, miközben a Jurisics-vár, mint a művelődés városi fellekvára megkezdhette munkáját.

47 DELY Gizella: Jelentés a népművelés helyzetéről. 1963. dec. 29. *MNLVaML KFL*

48 Jegyzőkönyv, 1. napirendi pont: Beszámoló jelentés az 1963/64. évi városi kulturális programról. 002-20/1963. sz. VB. szept. 18. *MNLVaML KFL*